

<https://doi.org/10.5559/di.31.3.04>

AKULTURACIJSKA OČEKIVANJA BUDUĆIH UČITELJICA OD UČENIKA IZBJEGLICA: ULOGA EMPATIJE I ETNIČKOG IDENTITETA

Filip GOSPODNETIĆ

Datafit, obrt za računalne i poslovne usluge, Zagreb, Hrvatska

UDK: 316.732-057.87-054.73(497.5)"2019/2020"

316.4.063.3-057.87-054.73(497.5)"2019/2020"

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1. rujna 2020.

Učenici izbjeglice počeli su se intenzivnije uključivati u hrvatski obrazovni sustav od 2015. godine, kada je nekoliko desetaka tisuća izbjeglica u izbjegličkom valu prošlo kroz Republiku Hrvatsku. Uključivanjem učenika izbjeglica u školu učitelji su suočeni s mnogim izazovima, a jedan od njih jest rad s učenicima iz drugih kultura, za što se trebaju pripremiti i studenti učiteljskih fakulteta. Cilj je ovog istraživanja bio ispitati kako etnički identitet, opći kapacitet za empatiziranje s drugima, sposobnost za empatiziranje s izbjeglicama te neki sociodemografski pokazatelji studentica predviđaju njihova akulturacijska očekivanja integracije i asimilacije od učenika izbjeglica. Istraživanje je provedeno potkraj 2019. i na početku 2020. godine, na uzorku od 128 studentica četvrte i pete godine Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, prosječne dobi od 23 godine. Provedbom hijerarhijske regresijske analize utvrđena je pozitivna povezanost između etničkog identiteta i akulturacijskog očekivanja integracije te je utvrđena negativna povezanost između etnokulturne empatije i akulturacijskog očekivanja asimilacije.

Ključne riječi: etnički identitet, empatija, akulturacijska očekivanja, učenici izbjeglice, integracija

Filip Gospodnetić, Datafit,
obrt za računalne i poslovne usluge,
Ulica Antuna Bauera 12, 10000 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: gospodnetic.filip@gmail.com

Velik broj izbjeglica koji su prošli kroz Hrvatsku 2015. godine potaknuo je istraživanja međugrupnih odnosa pripadnika domicilnoga hrvatskog stanovništva i izbjeglica koji su druge jezične, etničke i vjerske pripadnosti (Gregurović i sur., 2019; Kalebić Maglica i sur., 2018). Izbjeglicama koji su se zadržali u Hrvatskoj i njihovoj djeci kvalitetno je obrazovanje nužno za uspješno uključivanje u hrvatsko društvo. Izbjeglička djeca uključena su u redovit školski sustav Republike Hrvatske, a za kvalitetu njihovih odnosa s učiteljima vrlo su važna očekivanja koja učitelji imaju od učenika izbjeglica. U kontekstu istraživanja međugrupnih odnosa središnji konstrukt ovoga istraživanja jesu akulturacijska očekivanja budućih učiteljica od učenika izbjeglica. Ta očekivanja proizlaze iz Berryjeva modela akulturacije, koji opisuje odnose raznih etničkih, kulturnih, rasnih ili vjerskih grupa (Berry, 2003).

Prema tome modelu akulturacija je definirana kao dvosmjernan proces u kojem se događaju promjene unutar kulturno različitih grupa i njihovih članova koji su u neposrednom kontaktu. Zadržavanje identiteta i kulture te kontakt minimalno dviju kulturno različitih grupa jesu dvije dimenzije ovoga modela, čijim se kombiniranjem dobivaju četiri akulturacijske strategije (Berry, 2003; Sam i Berry, 2010), a njihovi nazivi ovise o perspektivi grupe iz koje se promatraju. Gledano iz perspektive manjinske grupe, akulturacijske strategije nazivaju se akulturacijskim preferencijama, a iz perspektive većinske grupe, akulturacijske strategije nazivaju se akulturacijskim očekivanjima (Berry, 2006, 2011).

Akulturacijska očekivanja označavaju pogled većine o akulturacijskim strategijama kojima bi se trebale služiti manjinske grupe (Berry, 2005, 2011), čime određuju ponašanje i stavove većine prema manjini. Akulturacijska su očekivanja multikulturalnost, *melting pot*, isključivanje i segregacija i imaju svoje ekvivalente u akulturacijskim preferencijama, odnosno akulturacijskim strategijama kojima se koriste manjinske grupe. Neki autori, Piontkowski i sur. (2000) te Zick i sur. (2001) rabe izraze akulturacijska preferencija, integracija, asimilacija, marginalizacija i separacija kao istoznačnice za akulturacijska očekivanja. Stoga akulturacijsko očekivanje multikulturalnosti označuje tendenciju većine da podržava kontakt većinske i manjinske grupe, kao i zadržavanje identiteta manjine. Akulturacijsko očekivanje *melting pota* prepoznatljivo je po tome što većina podržava kontakt manjinske i većinske grupe, ali ne odobrava i otežava manjini zadržavanje njihove kulture i identiteta. Akulturacijsko očekivanje isključivanja specifično je po otežavanju kontakta između većine i manjine, ali pritom većina potiče manjinu da se odrekne identiteta i kulture. U

akulturacijskom očekivanju segregacije većina potiče manjinu da zadrži kulturu i identitet, istodobno otežavajući njezin kontakt s većinom (Berry, 2006; Sam, 2006; Sam i Berry, 2010). U ovom je istraživanju naglasak na akulturacijskim očekivanjima multikulturalnosti i *melting pota*, za koje će se rabiti izrazi integracija i asimilacija, što je praksa i u drugim istraživanjima (Piontkowski i sur., 2000; Zick i sur., 2001).

Istraživanja na učiteljima pokazuju da su dominantna akulturacijska očekivanja od učenika vanjskih grupa integracija i asimilacija. Van Praag i sur. (2016), polazeći od Berryjeva modela akulturacije, utvrdili su da među flamanskim učiteljima u Belgiji prevladava akulturacijsko očekivanje asimilacije od učenika pripadnika etničkih manjina. Makarova i Herzog (2013) u svojem su istraživanju akulturacijska očekivanja interpretirali kroz prizmu Interaktivnog akulturacijskog modela Bouhrisa i suradnika, čiji temelji leže u Berryjevu akulturacijskom modelu. Makarova i Herzog (2013) utvrdili su da je integracija učenika imigranata bila najzastupljenije akulturacijsko očekivanje među švicarskim učiteljima njemačkoga govornog područja, iza čega je slijedilo akulturacijsko očekivanje asimilacije.

Uz Berryjev model akulturacije, odnos između učitelja i učenika izbjeglica može se dodatno objasniti i teorijom socijalnog identiteta (Tajfel i Turner, 1986), koja socijalni identitet definira kao dio pojma o sebi određen grupnom pripadnošću. Pritom ljudi posjeduju razne socijalne identitete jer pripadaju raznim grupama. Socijalni identiteti različito su salijentni, što između ostaloga ovisi o jačini identifikacije s grupom (Tajfel i Turner, 1986), a istraživanja (Barrett i Davis, 2008; Tarrant i sur., 2004) utvrdila su pozitivnu korelaciju između jačine identifikacije s grupom i pozitivnoga stava prema njoj. Favoriziranje pripadnika vlastite grupe, odnosno unutargrupna pristranost (Tajfel i Turner, 1986), pokazuje da se vlastitoj grupi daje prednost nad vanjskim grupama (Barrett i Davis, 2008), iako grupe niskoga socijalnog položaja mogu favorizirati vanjsku grupu (Tartakovsky, 2011). Stvaranje i zadržavanje pozitivnoga socijalnog identiteta temeljni su motiv kojim se prema teoriji socijalnog identiteta (Tajfel i Turner, 1986) pojedinci i grupe rukovode u svojem ponašanju, pa će imati pozitivan stav prema vlastitoj grupi, negativan stav prema vanjskoj grupi ili će rabiti razne strategije kako bi očuvale pozitivan socijalni identitet (Tajfel i Turner, 1986; Wright, 2002). Prema teoriji socijalnog identiteta, zbog pripadnosti različitim grupama ljudi posjeduju različite socijalne identitete, pa se mogu izdvojiti etnički i nacionalni identitet, koji nastaju identifikacijom s etničkom (Verkuyten, 2006), odnosno nacionalnom, grupom (Tartakovsky, 2011). Iako etnička i nacionalna grupa imaju od-

ređenih sličnosti, poput zajedničkoga jezika, simbola, tradicije, ili predaka (Barrett, 2005), etnička grupa, za razliku od nacionalne, nema zajednički ekonomski i pravni sustav, mehanizam masovne komunikacije te geografski teritorij (Barrett, 2005). Identifikacija s nacionalnom grupom prediktivna je za predrasude prema tražiteljima azila (Pehrson i sur., 2009), a na hrvatskom uzorku zapažena je visoka povezanost isključivoga nacionalnog identiteta i socijalne distance prema nacionalnoj manjini Albanaca i Roma (Čorkalo Biruški i Kamenov, 2003). Nalazi istraživanja (Čorkalo Biruški i sur., 2020) mogu objasniti stav prema multikulturalizmu i asimilacionizmu hrvatske, etnički većinske, grupe u kontekstu obrazovanja etničkih manjina. Prema ovim autorima, etnička većina ima najpozitivniji stav prema multikulturalizmu te najmanje pozitivan stav prema asimilacionizmu u kontekstu dvojezičnog obrazovanja etničkih manjina. U jednom od rijetkih istraživanja koje je proučavalo nacionalni identitet na odgojno-obrazovnim djelatnicima (Rottenbacher de Rojas, 2010) utvrđeno je da su prihvaćanje kulturnoga nasljedstva i nacionalni ponos glavne odrednice nacionalnog identiteta peruanskih učitelja.

U objašnjavanju kompleksnih i nedovoljno istraženih međugrupnih odnosa između učitelja i učenika manjinskih grupa treba razmotriti važnost empatije. Njezina uloga u predviđanju i objašnjavanju pokazatelja međugrupnih odnosa, poput pozitivnoga stava prema različitostima (Brouwer i Boros, 2010), predrasudama (Nesdale i sur., 2012), negativnih stavova prema domorodačkom australskom stanovništvu (Pedersen i sur., 2004) ili stavova prema južnim Azijcima (Voci i Hewstone, 2003), detaljno je utvrđena. Ipak nedostaju istraživanja o odnosu empatije i akulturacijskih očekivanja, što upućuje na potrebu za daljnjim proučavanjem ovoga područja, čime se bavi i ovaj rad. U psihologijskoj literaturi ističe se nekoliko operacionalizacija empatije, a Davis (1980) operacionalizirao ju je kao generaliziranu sposobnost stavljanja u poziciju druge osobe i doživljavanja njegovih unutarnjih stanja, dok su je Wang i sur. (2003) operacionalizirali u terminima doživljavanja emocionalnih stanja pripadnika drugih etnokulturnih grupa i nazvali su je etnokulturna empatija. Obje operacionalizacije imaju četiri dimenzije, a prema Davisu (1980), dimenzija u kojoj se ljudi stavljaju u poziciju fiktivnih likova i proživljavaju njihova emocionalna stanja naziva se mašta, dok je zauzimanje perspektive dimenzija koja označuje stavljanje u perspektivu druge osobe i razumijevanje njihove situacije. Dimenziju emocionalne zabrinutosti karakterizira doživljavanje emocija drugih ljudi, a dimenziju osobne nelagode neugodni osjećaji koje osoba doživljava kada se stavlja u poziciju drugih ljudi. Ove dimenzije koreliraju s drugim mjerama

empatije, poput Hoganove skale kognitivne empatije te Skale emocionalne empatije Mahraina i Epsteina (Davis, 1980), pri čemu zauzimanje perspektive korelira s Hoganovom skalom kognitivne empatije, a mašta, zauzimanje perspektive i osoba na nelagoda koreliraju sa Skalom emocionalne empatije Mahraina i Epsteina (Davis, 1980). Ovakvi rezultati (Davis, 1980) upućuju na to da empatija ima kognitivnu i emocionalnu komponentu, što su dodatno proučavali i utvrdili Baron-Cohen i Wheelwright (2004) te Wertag i Hanzec (2016).

Etnokulturna empatija također ima četiri dimenzije. Empatičko razumijevanje i izražavanje prva je njezina dimenzija, koja označuje komunikaciju diskriminatornih i predrasudnih stavova i uvjerenja te uključuje afektivne i emocionalne reakcije prema članovima vanjske etnokulturne grupe. Druga je dimenzija zauzimanje perspektive, koju karakterizira ulaganje truda u razumijevanje iskustava i emocija članova vanjske grupe, a treća je dimenzija prihvaćanje kulturnih različitosti, čime opisuje razumijevanje, prihvaćanje i vrednovanje kulturnih tradicija i običaja pripadnika vanjske grupe. Četvrtu dimenziju, koja je nazvana empatička svijest, karakterizira svijest i znanje o iskustvima pripadnika vanjske grupe (Wang i sur., 2003). Kao prilog tvrdnji da su etnokulturna i Davisova definicija empatije operacionalizacije istoga konstrukta upućuje istraživanje Rasoal i sur. (2011), koji su utvrdili umjerene do visoke korelacije između ovih dviju operacionalizacija.

Na uzorku studenata učiteljskih fakulteta (Rissanen i sur., 2015) utvrđen je pozitivniji stav prema integraciji učenika muslimana ako su studenti imali neposrednog iskustva s njima. Slično ovim nalazima, na uzorku talijanskih učitelja utvrđena je izražena empatija prema učenicima imigrantima, s time da je empatija pozitivno korelirala s percepcijom da strani učenici obogaćuju razred (Damigella i sur., 2011), pa je empatija talijanskih učitelja pozitivno korelirala s naklonosti prema imigrantima iz Afrike (Damigella i sur., 2014).

Vežu između stava prema imigrantima i tražiteljima azila sa sociodemografskim pokazateljima poput indikatora religioznosti pokušalo je objasniti istraživanje Gregurović i sur. (2016), koji su na uzorku odraslih Hrvata utvrdili da religijska samoidentifikacija nije prediktivna za stav prema imigrantskim radnicima i tražiteljima azila u Hrvatskoj. Znajući, međutim, da je prema Bellamyju (2003) hrvatski identitet određen podrijetlom, jezikom, pismom i religijom te da je identitet, uz kontakt, jedan od temeljnih konstrukata Berryjeva modela akulturacije (Berry, 2003), ispitivanje odnosa indikatora religioznosti s akulturacijskim očekivanjima predstavlja vrijedan istraživački potencijal. Ova tema posebice dobiva na važnosti zbog nedovoljne istraženosti akulturacijskih očekivanja na od-

gojno-obrazovnim djelatnicima, čija akulturacijska očekivanja imaju važnu ulogu u određivanju međugrupnih odnosa u odgojno-obrazovnom sustavu.

PROBLEM, CILJEVI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Važno je razumjeti akulturacijska očekivanja budućih učitelja od učenika izbjeglica, jer će ona odrediti interakciju većinske i manjinske grupe u školi i izvan nje. Nalazi istraživanja (Montreuil i Bourhis, 2004) provedenog na studentima etnički heterogenih fakulteta pokazuju da akulturacijska očekivanja koja etnički većinska grupa studenata ima od studenata imigranata ne ovise o stupnju direktnoga kontakta. Isti autori sugeriraju da bi indirektan kontakt s vanjskom grupom putem masovnih medija mogao odrediti akulturacijska očekivanja jedne grupe od druge grupe. Ulogu medija u formiranju stavova prema izbjeglicama provjeravali su Wright i sur. (2019) u eksperimentalnom istraživanju, u kojem su studenti bili podijeljeni u dvije eksperimentalne i jednu kontrolnu grupu. Utvrdili su da su studenti koji su bili izloženi negativnim medijskim prikazima izbjeglica imali negativniji stav prema izbjeglicama nego studenti koji su gledali neutralne ili pozitivne medijske poruke o izbjeglicama. Slijepčević i Fligić (2017) proučavale su prikaze izbjeglica na internetskim hrvatskim portalima i u tiskanim medijima na početku izbjegličke krize 2015. godine te ustanovile da su s razvojem te krize izbjeglice prikazivane kao žrtve, ali i društvena prijateljnija. Studentice Učiteljskog fakulteta u Zagrebu, koje su sudionice ovog istraživanja, nisu imale direktnoga kontakta s učenicima izbjeglicama, no s obzirom na istraživanja (Wright i sur., 2019; Slijepčević i Fligić, 2017) smatramo da bi prikazivanje izbjeglica u medijima moglo odrediti akulturacijska očekivanja studentica od učenika izbjeglica kojima bi mogle predavati tijekom svoje profesionalne karijere. Stoga je ovim radom nastavljeno detaljnije istraživanje akulturacijskih očekivanja integracije i asimilacije te upotpunjavanje ne baš brojne psihologijske literature (Markarova i Herzog, 2013; Van Praag i sur., 2016) o akulturacijskim očekivanjima učitelja. Cilj je ovog rada bio ispitati doprinos sociodemografskih varijabli, opće i etnokulturne empatije te etničkog identiteta u objašnjavanju akulturacijskih očekivanja integracije i asimilacije studentica od učenika izbjeglica. Polazeći od Berryjeva modela akulturacije, te s njim usko vezanom teorijom socijalnog identiteta i konceptom empatije, prvom hipotezom je pretpostavljeno da će opća i etnokulturna empatija biti pozitivno, a osobna važnost vjere i etnički identitet negativno povezani s akulturacijskim očekivanjem integracije. Drugom hipotezom pretpostavljeno je da će osobna važnost vjere, opća i etnokulturna empatija te etnički identitet biti negativno povezani s akulturacijskim očekivanjem asimilacije.

METODA

Sudionici i prikupljanje podataka

Podaci su u istraživanju prikupljeni na prigodnom uzorku studentica ($N = 128$) četvrte i pete godine Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u akademskoj godini 2019./2020. Ukupno je 55 % sudionica bilo na četvrtoj, a 45 % sudionica na petoj godini studija, s time da je 126 sudionica bilo hrvatske nacionalnosti, a dvije sudionice imale su dvojnju nacionalnost. Sudionice su u prosjeku imale 22,78 godina, sa standardnom devijacijom od 1,3 godine.

Mjerni instrumenti

Stupanj identifikacije s etničkom grupom mjerena je Skalom etničkog identiteta koju su konstruirali Ajduković i Čorkalo Biruški (2008) na temelju skale etničkog identiteta Doosjea i sur. (1995). Skala se sastojala od pet tvrdnji, sudionice su slaganje s tvrdnjom izrazile na skali od pet stupnjeva, na kojoj 1 znači *Izrazito se ne slažem*, a 5 znači *Izrazito se slažem*. Primjer čestice glasi: *Ponosan sam što sam pripadnik svoga naroda*. Viši rezultat na skali, dobiven zbrajanjem pojedinačnih odgovora, značio je veću identifikaciju s etničkom grupom. Cronbach-alpha koeficijent skale jest visok i iznosi 0,91.

Empatija je mjerena česticama koje se odnose na opću i etnokulturnu empatiju. Opća empatija izmjerena je česticama iz Skale empatijskog kvocijenta koju su osmislili Baron-Cohen i Wheelwright (2004), a strukturu i karakteristike provjerali su na hrvatskom uzorku Wertag i Hanzec (2016). Sudionice su odgovorile na ukupno devet tvrdnji iz Skale empatijskoga kvocijenta, a slaganje sa svakom tvrdnjom izrazile su na ljestvici od četiri stupnja, pri čemu je 1 značilo *U potpunosti se ne slažem*, a 4 *U potpunosti se slažem*. Ukupan rezultat dobiven je zbrajanjem pojedinačnih odgovora, a veći rezultat na skali značio je izraženiju empatiju. Primjer čestice glasi: *Mogu primijetiti kada netko prikriva svoje prave osjećaje*, a Cronbach-alpha koeficijent za ovu mjeru empatije visok je i iznosi 0,86.

Etnokulturna empatija izmjerena je česticama iz skale koju su napravili Wang i sur. (2003). Prvi put je primijenjena na hrvatskom uzorku, stoga je istraživač preveo i prilagodio pitanja na hrvatski jezik. Sadržaj prevedenih pitanja provjerio je stručnjak s područja većinsko-manjinskih odnosa, a pitanja su ponovno prevedena na engleski jezik da bi se utvrdilo postoji li razlika između hrvatsko-engleskoga prijevoda i originala. Faktorskom analizom hrvatskoga prijevoda Skale etnokulturne empatije dobiven je jedan faktor koji je objasnio 25 % varijance rezultata. Etnokulturna empatija mjerena je s 11 tvrdnji, a sudionice su za svaku tvrdnju procjenjivale ko-

liko ih ona dobro opisuje na ljestvici od šest stupnjeva, na kojoj je 1 značilo *U potpunosti me ne opisuje*, a 6 *U potpunosti me opisuje*. Ukupan rezultat dobiven je zbrajanjem pojedinačnih odgovora, a viši rezultat na skali značio je izraženiju etnokulturnu empatiju. Primjer čestice glasi: *Uznemiruje me kada su druge osobe ugnjetavane zbog rasne ili etničke pripadnosti*, a Cronbach-alpha koeficijent za ovu skalu visok je i iznosi 0,91.

Skala interkulturalnih odnosa (Berry, 2011) mjeri akulturacijska očekivanja većine od manjine, a za potrebe ovog istraživanja uzete su čestice za mjerenje integracije i asimilacije. Za prvu primjenu upitnika na hrvatskom uzorku istraživač je preveo i prilagodio pitanja s engleskog na hrvatski jezik, čiji je sadržaj provjerio stručnjak s područja akulturacijskih procesa. Pitanja su zatim prevedena na engleski jezik kako bi se provjerilo postoji li razlika između hrvatsko-engleskoga prijevoda i originalnih tvrdnji. Provedbom faktorske analize hrvatskoga prijevoda Skale interkulturalnih odnosa primijenjene na hrvatskom uzorku dobivena su dva faktora. Faktor integracije mjeren je četirima tvrdnjama te je objasnio 25,4 % varijance, a faktor asimilacije mjeren je trima tvrdnjama i objasnio je 27 % varijance. Primjer čestice asimilacije glasi: *Važnije je da izbjegnem govore svoj jezik nego hrvatski jezik*, a integracije *Učenici izbjegnem trebaju podjednako dobro usvojiti i hrvatski i materinski jezik*. Sudionice su slaganje s tvrdnjama izrazile na ljestvici od pet stupnjeva, na kojoj je 1 značilo: *U potpunosti se ne slažem*, a 5 *U potpunosti se slažem*. Ukupan rezultat na svakoj podskali dobiven je zbrajanjem pojedinačnih odgovora, a veći rezultat značio je veće očekivanje integracije, odnosno asimilacije. Cronbach-alpha koeficijent pouzdanosti za podskalu integracije prihvatljiv je i iznosio je 0,61, a za podskalu asimilacije bio je prihvatljiv i iznosio je 0,69.

Upitnikom su prikupljeni sociodemografski podaci o dobi, spolu, nacionalnosti, godini studija i osobnoj važnosti vjere. Osobna važnost vjere provjerena je pitanjem *Koliko vam je vjera važna u životu*, a sudionice su odabrale jedan od ponuđenih odgovora na skali od pet stupnjeva, pri čemu je 1 značilo *Uopće ne*, a 5 *Izrazito*.

Postupak

Prikupljanje podataka provedeno je u prosincu 2019. i siječnju 2020. godine prije redovitih predavanja. Istraživač je na početku predavanja sudionicama objasnio cilj istraživanja, način ispunjavanja upitnika, napomenuo da je istraživanje dobrovoljno i anonimno te da mogu odustati od ispunjavanja upitnika u bilo kojem trenutku. Sve sudionice potpisale su suglasnost za sudjelovanje u istraživanju, nakon čega su pristupile ispunjavanju upitnika. Ispunjavanje je bilo grupno, trajalo je

oko petnaest minuta, a ispunjene upitnike sudionice su same odlagale na odvojeno mjesto u prostoriji, kako bi se dodatno osigurala njihova anonimnost.

Obradba podataka

Obradba podataka napravljena je u programskom jeziku R, verzija 3.6.3 (R Core Team, 2020), koristeći se paketima tidyverse (Wickham i sur., 2019), car (Fox i Stanford, 2020) i olsrr (Hebbali, 2020). Provedena je hijerarhijska regresijska analiza, gdje su kriteriji bili akulturacijsko očekivanje integracije i asimilacije, a prediktori osobna važnost vjere, opća i etnokulturna empatija te etnički identitet. Prediktori su uključivani u analizu u tri koraka: u prvom koraku uključena je osobna važnost vjere, u drugom opća i etnokulturna empatija, a u trećem etnički identitet. Varijable su unošene u ova tri koraka zato da se utvrdi koliko je varijance kriterija dodatno objašnjeno sukcesivnim uvođenjem prediktorskih varijabli. Kao granična *p*-vrijednost u svim provedenim testovima odabrana je vrijednost manja od 0,01, a provjerom pretpostavki hijerarhijske regresijske analize nije detektirana kolinearnost i singularitet, linearan odnos je prisutan među varijablama, homoscedascitet je zadovoljen za akulturacijsko očekivanje integracije, ali ne asimilacije, dok distribucije reziduala odstupaju od očekivane normalne distribucije.

REZULTATI

Deskriptivna statistika i korelacije varijabli u istraživanju prikazane su u Tablici 1. Pregledom deskriptivne statistike može se vidjeti da sudionice imaju prosječne procjene u gornjem dijelu teorijskoga bodovnog raspona na skalama etničkog identiteta, etnokulturne empatije, opće empatije, akulturacijskog očekivanja integracije, dok se na skali akulturacijskog očekivanja asimilacije prosječna procjena nalazi u donjem dijelu teorijskoga bodovnog raspona.

● **TABLICA 1**
Deskriptivna statistika
i korelacije među
ispitivanim varijablama

Varijabla	<i>M</i>	<i>SD</i>	Min	Max	1	2	3	4	5
1 Etnički identitet	4,15	0,74	1	5					
2 Etnokulturna empatija	4,48	0,92	1	6	0,01				
3 Opća empatija	3,35	0,46	1	4	0,14	0,34***			
4 Integracija	4,36	0,59	1	5	0,26**	0,09	-0,02		
5 Asimilacija	1,73	0,75	1	5	0,09	-0,44***	-0,13	-0,07	
6 Osobna važnost vjere	3,59	1,28	1	5	0,36***	-0,06	0,09	-0,07	0,05

Legenda: (**) < 0,01, (***) < 0,001

Prosječna procjena osobne važnosti vjere jest iznad polovice teorijskoga bodovnog raspona, a obrazac korelacija između

varijabli upućuje na nisku do umjerenu povezanost među njima. Korelacije između etničkog identiteta, opće empatije i osobne važnosti vjere niske su i pozitivne, a takva je i korelacija između etnokulturne i opće empatije. Korelacija između etnokulturne empatije i akulturacijskog očekivanja integracije negativna je i umjerena, a navedene su korelacije statistički značajne na razini rizika manjoj od 1 %.

Rezultati provedene hijerarhijske regresijske analize prikazani u Tablici 2 za akulturacijsko očekivanje integracije pokazuju da osobna važnost vjere, koja je uključena u prvom koraku, ne objašnjava akulturacijsko očekivanje integracije. U drugom koraku uključene su opća i etnokulturna empatija, a model nije značajan. Uključivanjem etničkog identiteta u trećem koraku, model je statistički značajan i objašnjava 11% varijance akulturacijskog očekivanja integracije. U ovom modelu etnički je identitet jedini prediktor akulturacijskog očekivanja integracije ($\beta = 0,27$), dok pozitivan odnos između etničkog identiteta i akulturacijskog očekivanja integracije pokazuje da će studentice izraženijega etničkog identiteta više očekivati integraciju učenika izbjeglica.

● TABLICA 2
Rezultati hijerarhijske regresijske analize za akulturacijsko očekivanje integracije

	Model 1			Model 2			Model 3		
	β	SE	r parcijalno	β	SE	r parcijalno	β	SE	r parcijalno
Osobna važnost vjere	-0,03	0,04	-0,07	-0,02	0,04	-0,06	-0,08	0,04	-0,17
Opća empatija				-0,07	0,12	-0,05	-0,12	0,11	-0,09
Etnokulturna empatija				0,07	0,06	0,10	0,07	0,05	0,11
Etnički identitet							0,27***	0,07	0,31***
	$F(1,126) = 0,723$ $p > 0,01$			$F(3,124) = 0,737$ $p > 0,01$			$F(4,123) = 3,989$ $p < 0,01$		
	$R^2 = 0,00$			$R^2 = 0,02$			$R^2 = 0,11$		
	$F(\Delta R^2) = 0,723$			$F(\Delta R^2) = 0,821$			$F(\Delta R^2) 13,520^{**}$		

Legenda: (**) $< 0,01$, (***) $< 0,001$

Rezultati provedene hijerarhijske regresijske analize za akulturacijsko očekivanje asimilacije prikazani su u Tablici 3. U prvom koraku uključena je osobna važnost vjere koja ne objašnjava akulturacijsko očekivanje asimilacije. Dodavanjem opće i etnokulturne empatije objašnjeno je ukupno 20 % varijance akulturacijskog očekivanja asimilacije, s time da je etnokulturna empatija jedini prediktor ovoga kriterija ($\beta = -0,36$), tako da će sudionice čija je etnokulturna empatija izraženija manje očekivati asimilaciju učenika izbjeglica. U trećem koraku dodan je etnički identitet i model je statistički značajan, s time da je etnokulturna empatija jedini prediktor povezan s akulturacijskim očekivanjem asimilacije ($\beta = -0,36$). Umjerena

i negativna povezanost etnokulturne empatije pokazuje da će sudionice izraženije etnokulturne empatije manje očekivati asimilaciju učenika izbjeglica. Za razliku od dodavanja opće i etnokulturne empatije u drugom koraku ovoga modela, gdje se povećao udio objašnjene varijance akulturacijskog očekivanja asimilacije, dodavanje etničkog identiteta u trećem koraku nije pridonijelo povećanju objašnjene varijance akulturacijskog očekivanja asimilacije.

	Model 1			Model 2			Model 3		
	β	SE	r parcijalno	β	SE	r parcijalno	β	SE	r parcijalno
Osobna važnost vjere	0,03	0,05	0,05	0,01	0,04	0,03	-0,00	0,05	-0,01
Opća empatija				0,03	0,14	0,02	0,00	0,14	0,01
Etnokulturna empatija				-0,36***	0,07	-0,42***	-0,36**	0,07	-0,42***
Etnički identitet							0,1	0,08	0,11
	$F(1,126) = 0,421$ $p > 0,01$			$F(3,124) = 10,280$ $p < 0,01$			$F(4,123) = 8,103$ $p < 0,01$		
	$R^2 = 0,00$			$R^2 = 0,20$			$R^2 = 0,21$		
	$F(\Delta R^2) = 0,421$			$F(\Delta R^2) = 15,219^{**}$			$F(\Delta R^2) = 1,455$		

Legenda: (**) $< 0,01$, (***) $< 0,001$

○ **TABLICA 3**
Rezultati hijerarhijske
regresijske analize za
akulturacijsko
očekivanje asimilacije

Zaključno, može se reći da studentice koje su se više identificirale sa svojom etničkom grupom imaju veće očekivanje integracije od učenika izbjeglica, a studentice koje imaju izraženiju etnokulturnu empatiju očekuju manju asimilaciju učenika izbjeglica.

RASPRAVA

U ovom istraživanju cilj je bio ispitati doprinos sociodemografskih varijabli, opće i etnokulturne empatije te etničkog identiteta studentica u objašnjavanju akulturacijskih očekivanja integracije i asimilacije od učenika izbjeglica. Prvom hipotezom pretpostavljeno je da će opća i etnokulturna empatija biti pozitivno, a osobna važnost vjere i etnički identitet negativno povezani s akulturacijskim očekivanjem integracije.

Prema Berryjevu modelu akulturacije (Berry, 2003), integracija uključuje zadržavanje identiteta vlastite, manjinske grupe te kontakt s većinskom grupom, a osobe uspješno integrirane u društvo zadržat će obilježja vlastite te usvojiti obilježja većinske grupe. Kao što je Bellamy (2003) naveo, etnički identitet karakteriziraju jezik, religija, podrijetlo i pismo, pa bi procesom integracije pripadnici manjinske grupe usvojili neka obilježja većine, poput jezika, pisma ili vjerskih praksi. Pozitivna slika o sebi prema teoriji socijalnog identiteta (Tajfel i Turner, 1986), postiže se uspoređivanjem s pripadnicima vanj-

ske grupe na relevantnim dimenzijama. Utvrđivanje jasne distinkcije između vlastite i vanjske grupe na dimenzijama poput jezika, religije, podrijetla ili pisma omogućit će zadržavanje pozitivne slike o sebi. Polazeći od navedenoga, pretpostavljeno je da će sudionice izraženijega etničkog identiteta te osobne važnosti vjere očekivati manju integraciju učenika izbjeglica, jer će, uspoređujući se na dimenzijama poput jezika, religije, podrijetla i pisma, htjeti zadržati pozitivnu sliku o sebi. U istraživanjima (Batson i sur., 1997) pokazalo se da empatija umanjuje distinkciju između grupa i na taj način ublažava predrasude većine prema manjini. Empatiziranje pripadnika većinske s pripadnicima manjinske grupe trebalo bi smanjiti distinkciju na relevantnim dimenzijama za usporedbu grupa te rezultirati povećanim očekivanjem integracije. Pretpostavljeno je da će izraženija opća i etnokulturna empatija biti pozitivno povezana s akulturacijskim očekivanjem integracije, jer će se empatiziranjem smanjiti razlike između grupa na relevantnim dimenzijama za usporedbu te priželjkivati integraciju, koja ima najbolji akulturacijski ishod za člana vanjske grupe (Berry, 2005). Suprotno očekivanjima, utvrđena je slaba i pozitivna povezanost etničkog identiteta i akulturacijskog očekivanja integracije, dok osobna važnost vjere, opća te etnokulturna empatija nisu objašnjavali ovo akulturacijsko očekivanje.

Ovim je istraživanjem utvrđena umjerena korelacija između etničkog identiteta i osobne važnosti vjere, što upućuje na to da je religija važan dio identiteta (Bellamy, 2003). Pozitivan odnos između etničkog identiteta i akulturacijskog očekivanja integracije mogao bi se objasniti iz perspektive Berryjeva modela akulturacije (Berry, 2003) i teorije socijalnog identiteta (Tajfel i Turner, 1986). Budući da integracija uključuje zadržavanje vlastitih, manjinskih obilježja, uz istodobno usvajanje obilježja većine, možda se sudionice ovog istraživanja uspoređuju s pripadnicima vanjske grupe na dimenziji religijske pripadnosti, čime zadržavaju pozitivnu sliku o sebi (Tajfel i Turner, 1986), a istodobno integraciju pripadnika manjinske grupe doživljavaju kroz usvajanje jezika većinske grupe. Iako teorija međugrupne prijete (Stephan i Stephan, 2013) nije bila teorijsko polazište ovog istraživanja, mogla bi poslužiti za objašnjenje dobivenih rezultata. Budući da integracija uključuje nastojanja manjine da usvoji jezik i uključi se u društveni sustav većine, većinska grupa može je percipirati kao prijete materijalnim i simboličkim resursima. U ovom istraživanju ispitivano je očekivanje integracije učenika izbjeglica, iz čega proizlazi zanimljivo istraživačko pitanje: može li dob članova vanjske grupe od koje se očekuje neka akulturacijska strategija biti moderator odnosa između etničkog identiteta i akulturacijskog očekivanja integracije. Moguće je da poziti-

van odnos između etničkog identiteta i očekivanja integracije u ovom istraživanju proizlazi iz toga što učenici izbjeglice nisu percipirani kao prijetnja, dok bi se odrasle članove vanjske grupe moglo percipirati kao prijetnju.

Drugom hipotezom pretpostavljeno je da će osobna važnost vjere, opća i etnokulturna empatija te etnički identitet biti negativno povezani s akulturacijskim očekivanjem asimilacije. Prema Berryjevu modelu akulturacije (2003), asimilacija je strategija u kojoj pripadnici manjine odbacuju vlastiti identitet, ostvaruju kontakt s većinom, pri čemu potpuno usvajaju identitet većinske grupe. Budući da je pozitivna slika o sebi osnovni motiv u pozadini međugrupnih odnosa (Tajfel i Turner, 1986) i ostvaruje se uspoređivanjem s vanjskom grupom na relevantnim dimenzijama, poput religijske pripadnosti, jezika, pisma te podrijetla, što su sastavnice etničkog identiteta (Bellamy, 2003), pretpostavljeno je da će sudionice koje svojoj vjeri pridaju veću osobnu važnost te koje imaju izraženiji etnički identitet očekivati manju asimilaciju od učenika izbjeglica kako bi zadržale pozitivnu sliku o sebi. Znajući da empatija smanjuje distinktivnost između grupa (Batson i sur., 1997), pretpostavljeno je da će izraženija opća te etnokulturna empatija biti negativno povezane s akulturacijskim očekivanjem asimilacije, jer pripadnici većine neće podržavati da članovi manjine gube obilježja vlastita identiteta. Hipoteza je djelomično potvrđena, etnokulturna empatija povezana je s akulturacijskim očekivanjem asimilacije u pretpostavljenom smjeru, dok osobna važnost vjere, opća empatija i etnički identitet nisu povezani s akulturacijskim očekivanjem asimilacije.

Djelomična potvrda druge hipoteze o negativnoj povezanosti etnokulturne empatije i akulturacijskog očekivanja asimilacije pridonosi malom korpusu istraživanja empatije na odgojno obrazovnim djelatnicima i njihovim odnosima prema učenicima manjinskih etnokulturnih grupa (Damigella i sur., 2011, 2014). Utvrđena negativna povezanost etnokulturne empatije i akulturacijskog očekivanja asimilacije vrijedan je doprinos Berryjevu modelu akulturacije i teoriji socijalnog identiteta, jer pokazuje da će empatičnije osobe smanjiti distinkciju između manjinske grupe i svoje većinske grupe, što će odrediti njihovo akulturacijsko očekivanje. Ovaj je nalaz zanimljiv jer upućuje na dvojaki potencijal etnokulturne empatije: istraživački, zbog njezine nedovoljne istraženosti u odgojno-obrazovnom kontekstu, i praktični, koji upućuje na ulogu etnokulturne empatije u određivanju međugrupnih odnosa.

Ovim su istraživanjem otvorena neka vrijedna istraživačka pitanja, a jedno od njih odnosi se na međusobnu povezanost opće i etnokulturne empatije, o čemu nedostaju istraživanja u psihološkoj literaturi. Umjerena i pozitivna korelaci-

ja između opće i etnokulturne empatije utvrđena ovim istraživanjem upućuje na to da bi se moglo raditi o dvjema operacionalizacijama istoga konstrukta, što je na tragu istraživanja Rasool i sur. (2011), koji su utvrdili visoku povezanost između opće i etnokulturne empatije. Moderirajući učinak dobi članova manjinske grupe na odnos etničkog identiteta i akulturacijskog očekivanja integracije predstavlja potencijalno istraživačko područje, kao i nedostatak povezanosti osobne važnosti vjere s akulturacijskim očekivanjima integracije i asimilacije. Za razliku od istraživanja Gregurović i sur. (2016), koji nisu utvrdili povezanost religijske samoidentifikacije s pokazateljima međugrupnih odnosa prema imigrantima i tražiteljima azila u Hrvatskoj, rezultati istraživanja PEW istraživačkog centra (Sahgal i sur., 2018) pokazuju da osobe koje su se identificirale kao kršćani imaju izraženije negativne stavove prema imigrantima, muslimanima i Židovima od osoba koje se nisu izjasnile kao pripadnici bilo koje religijske grupe. Nejednoznačni rezultati ovih istraživanja upućuju na daljnju potrebu za istraživanjem uloge religijskih indikatora, to više što je hrvatski etnički identitet vezan uz kršćanstvo, a islam je dominantna religija učenika izbjeglica.

Buduća istraživanja trebaju uzeti u obzir metodološke nedostatke ovog istraživanja. Veličina uzorka jest jedno od njih i može biti povezano s pouzdanostima mjera akulturacijskih očekivanja asimilacije i integracije dobivenim u ovom istraživanju. U istraživanju Lebedeva i Ryabichenko (2016), koje je provedeno na migrantima iz središnje Azije kao pripadnicima manjine i Rusima kao pripadnicima većine, korištena je Skala interkulturalnih odnosa te su utvrđene pouzdanosti od 0,6 odnosno 0,7 na mjerama akulturacijskih očekivanja asimilacije, odnosno integracije, a autori takve pouzdanosti pripisuju veličini uzorka. Iako uzorak ovog istraživanja uključuje samo studentice završnih godina Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, izostanak muškaraca ne bi trebao biti izvor pristranosti rezultata, jer je učiteljska profesija u Hrvatskoj zvanje u kojem dominiraju žene. Međutim, spolna struktura uzorka mogla bi objasniti asimetričnost mjera empatije, jer su žene u prosjeku empatičnije od muškaraca (Davis, 1980; Rasool i sur., 2011; Wang i sur., 2003). Studentice u ovom uzorku nisu imale neposredan kontakt s učenicima izbjeglicama, što ne bi trebalo predstavljati metodološku prijetnju. U hrvatskom medijskom prostoru izbjeglice su prikazivane kao žrtve, ali i društvena prijetnja (Slijepčević i Fligić, 2017), a eksperimentom Wright i sur. (2019) utvrđeno je da je stav studenata prema izbjeglicama određen prikazom izbjeglica u medijima. Stoga bi izloženost medijskim porukama o izbjeglicama mogla predstavljati indirektan kontakt te odrediti očekivanja stu-

dentica od učenika izbjeglica. Međutim, ovo je istraživanje poželjno ponoviti na uzorku učitelja koji rade u osnovnim školama i imaju kontakt s učenicima izbjeglicama, što bi pružilo detaljniji i dublji uvid u međugrupne odnose između učitelja i učenika izbjeglica. Unatoč metodološkim ograničenjima, ovim je istraživanjem dopunjen maleni korpus istraživanja o akulturacijskim očekivanjima budućih odgojno-obrazovnih djelatnika od učenika izbjeglica u hrvatskom obrazovnom sustavu.

ZAKLJUČAK

Provedenim istraživanjem pokušalo se objasniti akulturacijsko očekivanja hrvatskih studentica – budućih učiteljica – od učenika izbjeglica, pripadnika manjinske etnokulturne grupe. Utvrđeno je da identifikacija s etničkom grupom objašnjava akulturacijsko očekivanje integracije, a etnokulturna empatija akulturacijsko očekivanje asimilacije. Ovi nalazi daju novo svjetlo na dosad slabo istraživane odnose unutar hrvatskoga obrazovnog sustava te mogu poslužiti kao polazište za nova istraživanja, čije bi spoznaje mogle pomoći u izgradnji skladnih dugoročnih odnosa između dviju grupa u odgojno-obrazovnom sustavu, što se može preslikati na međugrupne odnose u širem društvu.

LITERATURA

Ajduković, D. i Čorkalo Biruški, D. (2008). *Prilagodba pojedinca i zajednica u vrijeme društvene tranzicije*. Neobjavljena projektna dokumentacija. Filozofski fakultet u Zagrebu.

Baron-Cohen, S. i Wheelwright, S. (2004). The empathy quotient: An investigation of adults with asperger syndrome or high functioning autism, and normal sex differences. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 34(2), 163–175. <https://doi.org/10.1023/B:JADD.0000022607.19833.00>

Barrett, M. (2005). National identities in children and young people. U S. Ding i K. Littleton (Ur.), *Children's personal and social development* (str. 181–220). The Open University/Blackwell.

Barrett, M. i Davis, S. C. (2008). Applying social identity and self-categorization theories to children's racial, ethnic, national and state identifications and attitudes. U S. M. Quintana i C. McKown (Ur.), *Handbook of race, racism and the developing* (str. 72–110). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781118269930.ch5>

Batson, C. D., Polycarpou, M. P., Harmon-Jones, E., Imhoff, H. J., Mitchener, E. C., Bednar, L. L., Klein, T. R. i Highberger, L. (1997). Empathy and attitudes: Can feeling for a member of a stigmatized group improve feelings toward the group? *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(1), 105–118. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.72.1.105>

Bellamy, A. J. (2003). *The formation of Croatian national identity: A centuries-old dream?* Manchester University Press. <https://doi.org/10.7228/manchester/9780719065026.001.0001>

- Berry, J. W. (2003). Conceptual approaches to acculturation. U K. M. Chun, P. Balls Organista i G. Marín (Ur.), *Acculturation: Advances in theory, measurement, and applied research* (str. 17–37). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10472-004>
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(6), 697–712. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.07.013>
- Berry, J. W. (2006). Contexts of acculturation. U D. L. Sam i J. W. Berry (Ur.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (str. 27–42). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511489891.006>
- Berry, J. W. (2011). *Mutual intercultural relations in plural societies*. Rural Development Institute.
- Brouwer, M. A. R. i Boros, S. (2010). The influence of intergroup contact and ethnocultural empathy on employees' attitudes toward diversity. *Cognition, Brain, Behavior: An Interdisciplinary Journal*, 14(3), 243–260.
- Čorkalo Biruški, D. i Kamenov, Ž. (2003). National identity and social distance: Does in-group loyalty lead to outgroup hostility? *Review of Psychology*, 10(2), 85–94.
- Čorkalo Biruški, D., Pehar, L., Jelić, M., Pavin Ivanec, T. i Tomašić Humer, J. (2020). Educational choices and attitudes towards multiculturalism and assimilationism of the majority and minorities in four Croatian multiethnic communities. *Društvena istraživanja*, 29(1), 23–47. <https://doi.org/10.5559/di.29.1.02>
- Damigella, D., Licciardello, O. i Bisicchia, O. (2014). What kind of contact is needed to promote integration? A study with primary school teachers. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 141, 1121–1126. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.05.189>
- Damigella, D., Licciardello, O. i Eterno, L. (2011). Teachers' attitudes towards students of second generation: Kinds of contact and psychological aspects. *International Journal of Development and Educational Psychology*, 2(1), 443–450.
- Davis, H. M. (1980). A multidimensional approach to individual differences in empathy. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology*, 10, 85.
- Doosje, B., Ellemers, N. i Spears, R. (1995). Perceived intragroup variability as a function of group status and identification. *Journal of Experimental Social Psychology*, 31(5), 410–436. <https://doi.org/10.1006/jesp.1995.1018>
- Fox, J. i Stanford, W. (2020). *Companion to applied regression [R package car version 3.0-10]*. Comprehensive R Archive Network (CRAN). <https://CRAN.R-project.org/package=car>
- Gregurović, M., Kuti, S. i Župarić-Iljić, D. (2016). Attitudes towards immigrant workers and asylum seekers in eastern Croatia: Dimensions, determinants and differences. *Migration and Ethnic Themes*, 32(1), 91–122. <https://doi.org/10.11567/met.32.1.4>
- Gregurović, M., Radeljak Kaufmann, P., Župarić-Iljić, D. i Dujmović, M. (2019). Are attitudes determined by location? Differences in perceptions of asylum seekers between residents of two Zagreb neighbourhoods. *Geoforum*, 104, 244–258. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2019.05.004>

Hebbali, A. (2020). *Tools for building OLS regression models* [R package *olsrr* version 0.5.3]. Comprehensive R Archive Network (CRAN). <https://CRAN.R-project.org/package=olsrr>

Kalebić Maglica, B., Švegar, D. i Jovković, M. (2018). The relationship of personality, framing effect and attitudes towards migrants. *Društvena istraživanja*, 27(3), 495–517. <https://doi.org/10.5559/di.27.3.06>

Lebedeva, N. M. i Ryabichenko, T. A. (2016). Assimilation or integration: Similarities and differences between acculturation attitudes of migrants from Central Asia and Russians in Central Russia. *Psychology in Russia: State of the Art*, 9(1), 98–111. <https://doi.org/10.11621/pir.2016.0107>

Makarova, E. i Herzog, W. (2013). Teachers' acculturation attitudes and their classroom management: An empirical study among fifth-grade primary school teachers in Switzerland. *European Educational Research Journal*, 12(2), 256–269. <https://doi.org/10.2304/eej.2013.12.2.256>

Montreuil, A. i Bourhis, R. Y. (2004). Acculturation orientations of competing host communities toward valued and devalued immigrants. *International Journal of Intercultural Relations*, 28(6), 507–532. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.01.002>

Nesdale, D., Robbé De Vries, M. i Van Oudenhoven, J. P. (2012). Intercultural effectiveness, authoritarianism, and ethnic prejudice: Intercultural effectiveness. *Journal of Applied Social Psychology*, 42(5), 1173–1191. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2011.00882.x>

Pedersen, A., Beven, J., Walker, I. i Griffiths, B. (2004). Attitudes toward indigenous Australians: The role of empathy and guilt. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 14(4), 233–249. <https://doi.org/10.1002/casp.771>

Pehrson, S., Brown, R. i Zagefka, H. (2009). When does national identification lead to the rejection of immigrants? Cross-sectional and longitudinal evidence for the role of essentialist in-group definitions. *British Journal of Social Psychology*, 48(1), 61–76. <https://doi.org/10.1348/014466608X288827>

Piontkowski, U., Florack, A., Hoelker, P. i Obdržálek, P. (2000). Predicting acculturation attitudes of dominant and non-dominant groups. *International Journal of Intercultural Relations*, 24(1), 1–26. [https://doi.org/10.1016/S0147-1767\(99\)00020-6](https://doi.org/10.1016/S0147-1767(99)00020-6)

R Core Team (2020). *R: A language and environment for statistical computing*. <https://www.R-project.org/>

Rasoal, C., Jungert, T., Hau, S. i Andersson, G. (2011). Ethnocultural versus basic empathy: Same or different? *Psychology*, 2(9), 925–930. <https://doi.org/10.4236/psych.2011.29139>

Rissanen, I., Tirri, K. i Kuusisto, E. (2015). Finnish teachers' attitudes about Muslim students and Muslim student integration. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 54(2), 277–290. <https://doi.org/10.1111/jssr.12190>

Rottenbacher de Rojas, J. M. (2010). Appreciation of historical events and characters: Their relationship with national identity and collective self-esteem in a sample of public school teachers from the City of Lima. *The Spanish Journal of Psychology*, 13(02), 798–807. <https://doi.org/10.1017/S1138741600002456>

- Sahgal, N., Cooperman, A. i Shiller, A. (2018). *Being Christian in Western Europe*. Pew Research Center. <https://www.pewforum.org/2018/05/29/being-christian-in-western-europe/>
- Sam, D. L. (2006). Acculturation: Conceptual background and core components. U D. L. Sam i J. W. Berry (Ur.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (str. 11–26). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511489891.005>
- Sam, D. L. i Berry, J. W. (2010). Acculturation: When individuals and groups of different cultural backgrounds meet. *Perspectives on Psychological Science*, 5(4), 472–481. <https://doi.org/10.1177/1745691610373075>
- Slijepčević, M. i Fligić, S. (2018). Analiza medijskog praćenja izbjegličke krize u Hrvatskoj i interpretacijski okvir (framing). *Suvremene teme*, 9(1), 31–48.
- Stephan, G. W. i Stephan, C. W. (2013). An integrated threat theory of prejudice. U S. Oskamp (Ur.), *Reducing prejudice and discrimination* (str. 33–56). Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9781410605634-7>
- Tajfel, H. i Turner, J. C. (1986). Theory of intergroup behavior. U S. Worchel i W. G. Austin (Ur.), *Psychology of intergroup relations* (str. 7–24). Nelson-Hall Publishers.
- Tarrant, M., North, A. C. i Hargreaves, D. J. (2004). Adolescents' intergroup attributions: A comparison of two social identities. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(3), 177–185. <https://doi.org/10.1023/B:JOYO.0000025317.96224.75>
- Tartakovsky, E. (2011). National identity. U R. J. R. Levesque (Ur.), *Encyclopedia of adolescence* (str. 1849–1862). Springer Science & Business Media. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-1695-2_367
- Van Praag, L., Stevens, P. A. J. i Van Houtte, M. (2016). 'No more Turkish music!' The acculturation strategies of teachers and ethnic minority students in Flemish schools. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(8), 1353–1370. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1103171>
- Verkuyten, M. (2006). *The social psychology of ethnic identity* (Reprinted). Psychology Press.
- Voci, A. i Hewstone, M. (2003). Intergroup contact and prejudice toward immigrants in Italy: The mediational role of anxiety and the moderational role of group salience. *Group Processes & Intergroup Relations*, 6(1), 37–54. <https://doi.org/10.1177/1368430203006001011>
- Wang, Y. W., Davidson, M. M., Yakushko, O. F., Savoy, H. B., Tan, J. A. i Bleier, J. K. (2003). The scale of ethnocultural empathy: Development, validation, and reliability. *Journal of Counseling Psychology*, 50(2), 221–234. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.50.2.221>
- Wertag, A. i Hanzec, I. (2016). Factor structure and psychometric properties of the Croatian short version of the empathy quotient. *Suvremena psihologija*, 19(1), 101–110. <https://doi.org/10.21465/2016-sp-191-09>
- Wickham, H., Averick, M., Bryan, J., Chang, W., McGowan, L., François, R., Golemund, G., Hayes, A., Henry, L., Hester, J., Kuhn, M., Pedersen, T., Miller, E., Bache, S., Müller, K., Ooms, J., Robinson, D., Seidel, D., Spinu, V., Takahashi, K., Vaughan, D., Wilke, C., Woo, K. i Yutani, H. (2019). Welcome to the Tidyverse. *Journal of Open Source Software*, 4(43), 1686. <https://doi.org/10.21105/joss.01686>

Wright, L. D., DeFrancesco, T., Hamilton, C. i Machado, L. (2019). The influence of media portrayals of immigration and refugees on consumer attitudes: A experimental design. *Howard Journal of Communications*, 31(4), 388–410. <https://doi.org/10.1080/10646175.2019.1649762>

Wright, S. C. (2002). Strategic collective action: Social psychology and social change. U R. Brown i S. Gaertner (Ur.), *Blackwell handbook of social psychology: Intergroup processes* (str. 409–430). John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9780470693421.ch20>

Zick, A., Wagner, U., van Dick, R. i Petzel, T. (2001). Acculturation and prejudice in Germany: Majority and minority perspectives. *Journal of Social Issues*, 57(3), 541–557. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00228>

Acculturation Expectations of Future Female Teachers from Refugee Students: The Role of Empathy and Ethnic Identity

Filip GOSPODNETIĆ

Datafit, Information Technology Company, Zagreb, Croatia

Ever since the refugees have travelled through Croatia in 2015, refugee students have begun to enrol in Croatian schools. Consequently, teachers have been facing various obstacles in their work, such as teaching pupils from different cultures, while teacher-training students will encounter the same obstacles. The aim of this research was to investigate the predictive power of ethnic identity, general empathy, ethnocultural empathy, and sociodemographic variables on university students' acculturation expectations from refugee students. Research was conducted at the end of 2019 and beginning of 2020, on a sample of 128 female university students, average age of 23, who attended the final two years of Teacher Training College. The results show that ethnic identity was positively associated with acculturation expectations of integration, while ethnocultural empathy was negatively associated with acculturation expectations of assimilation.

Keywords: ethnic identity, empathy, acculturation expectations, refugee students, integration

Međunarodna licenca / International License:
Imenovanje-Nekomercijalno / Attribution-NonCommercial